

УДК 133.2:27

ДУХОВНІСТЬ ЯК ВІДДЗЕРКАЛЕННЯ БОЖЕСТВЕННОГО В ЛЮДИНІ

Т. Г. Тюріна

У статті розглянуто сутність поняття «духовність» та виявлено характерні ознаки цього феномена з погляду християнського віровчення, релігійної філософії, філософії космізму, сучасної філософської, психолого-педагогічної та ноосферної науки; у контексті релігійного та міждисциплінарного підходу охарактеризовано духовність, яка, самоформуючись на основі духу людини, являє собою віддзеркалення найвищих духовних цінностей, які містить у собі Божественний Дух: Істини, Любові, Добра, Віри, Краси, сумління, милосердя, радості, душевної гармонії, туги за Вищим, здатності до самопожертви, а також внутрішньої потреби і прагненні вдосконалювати себе і світ, тобто усіх тих божественних якостей, які потенційно закладені у людському духу Творцем; охарактеризовано зміст та еволюційні етапи розвитку духовності людини, які поступово переходять одна в одну у напрямку від особистісної духовності до соціально спрямованої і далі до ноосферної (космопланетарної) духовності; визначено зміст та сутність особистісної духовності, що спрямована переважно на індивідуальне самопізнання, саморозвиток і самовдосконалення, утворення гармонійної єдності духу, душі й тіла; розглянуто соціально спрямовану духовність, яка орієнтована на творчу соціальну самореалізацію, прагнення жити у гармонії з собою і суспільством; виявлено характерні особливості ноосферної духовності – усвідомлення себе невід'ємною складовою і земного, і космічного життя, почуття особистісної внутрішньої відповідальності за усе, що відбувається на Землі і в Космосі, прагнення до взаємодії з космопланетарним світом на духовних засадах.

Ключові слова: дух, духовність, духовні цінності, особистісна духовність, соціально спрямована духовність, ноосферна духовність.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими і практичними завданнями. Проблема розвитку духовності особистості є актуальною на протязі усієї історії існування людства, оскільки рівень гуманізації та одухотворення суспільства залежить в першу чергу від ступеня духовного розвитку кожної людини.

Так, згідно сучасної інформаційно-енергетичної парадигми, Людина – Суспільство – Земля – Всесвіт – це єдина інформаційно-енергетична система, усі складові якої знаходяться у сталій інформаційно-енергетичній взаємодії, взаємозв'язках і взаємовпливах. Вдосконалюючись духовно, людина через свою інформаційно-енергетичну (духовно-душевну) складову позитивно, гармонізуючим чином впливає на зовнішній світ, сприяючи його гуманізації та одухотворенню. Тому дослідження змісту та сутності поняття «духовність» з погляду християнського віровчення та міждисциплінарного підходу, аналіз еволюційних етапів розвитку духовності особистості є важливим для сучасної педагогічної науки, оскільки сприятиме усвідомленню ролі і значення духовності у житті людини і еволюції суспільства, розробці змісту, шляхів та чинників розкриття та розвитку духовного потенціалу підрастаючого покоління.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковане вирішення даної проблеми, вказує на її актуальність протягом тисячоліть, починаючи як з античної філософії, богословських джерел, так і закінчуючи сучасною наукою (філософською, психолого-педагогічною, ноосферною).

Виділення раніше не вирішених частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Незважаючи на значну увагу, що приділяється дослідженню феномена духовності сучасними вченими, можна відзначити відсутність наукових праць, де б поняття «духовність» досліджувалося з погляду християнського віровчення, а також на міждисциплінарному рівні.

Мета статті – показати спорідненість розуміння сутності поняття «духовність» у богословській, філософській, психологічній і педагогічній літературі, охарактеризувати еволюційні етапи, зміст та напрям розвитку духовності людини.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих результатів.

«Духовність» – це надзвичайно складне і багатогранне поняття, дослідженню змісту якого присвячено багато богословських та наукових праць.

Згідно з релігійними поглядами, «духовність» – це певний вияв ступеня (розкриття) і розвитку Божого Духу в людині. За словами апостола Павла, «є люди духовні» (Біблія, Кор., 2, 14).

Релігійні системи під духовністю розуміють Боголюдський стан душі людини, виявлення через неї Божественного Духа: Абсолютного Добра, Любові, Свободи, Віри, Істини тощо.

Зокрема, у християнстві духовність трактується як триєдність Віри – Надії – Любові, її основними ознаками вважаються безмежна любов,

смирненість, покаяння, жертвенність тощо. Трактуючи людину як істоту, створену Богом, за християнським віровченням, духовність людини є для неї сутнісною ознакою та нормою існування.

Відомий православний богослов і педагог, професор В. Зеньківський, розкриваючи внутрішній зміст цього феномена, вважав, що духовність – це божественна, творча сила, яка пронизує все життя людини (її душі і тіла) і визначає його нову якість. За словами мислителя, духовність – це найцінніший вимір буття (внутрішнього і зовнішнього в їх єдності), його відповідність абсолютним цінностям, вічності, творчості, свободі (Зеньківський, 1993, с. 51).

Архієпископ Лука (доктор медичних наук, професор, В. Войно-Ясенецький) зазначав, що сутністю духовності є наслідування ідеям Христа. Духовне життя – це богомислення, внутрішня робота. Якщо в житті людини немає Христа, то це поза духовністю.

Отже, у релігійному тлумаченні поняття «духовність» – це особливий стан віруючої людини – близькості її душі, внутрішнього світу до Бога, Вищого світу, почуття єдності з Богом, ступінь осягнення нею Святого Духа. Це причетність людини до Божественного через Віру, Надію, Любов, це життя людини в Богові, коли людська істота є сповненою Святим Духом, який пронизує й одухотворяє усі сфери її життя. Духовність – це віддзеркалення божественного в людині. Духовна людина стає провідником Святого Духа, Його дарів і плодів, джерелом любові і гармонізації для навколишнього світу.

Важливе місце в розвитку уявлень про духовність належить релігійній філософії, яка розвиває традиції християнства.

Попри те, що в українській філософській традиції не знаходимо визначення поняття «духовність», ця проблема розглядається у межах «філософії серця» Г. Сковородою, П. Юркевичем та ін.. Визначення психологічного змісту поняття «духовність» Г. Сковорода зводить до «серця» як осереддя всього духовного. Учення Г. Сковороди, будучи побудованим на описі двох натур людини – невидимої, внутрішньої, тобто істинної, духовної, і зовнішньої – тимчасової і мінливої, спрямоване саме на розкриття і розвиток духовного в людині. Духовність є невидимою, але головною сутністю людини. І саме через свою духовну натуру людина тотожна Богові. За словами мислителя, людина народжується двічі – фізично і духовно. Духовне народження людини відбувається через входження до символічного світу – Біблії, через осягнення її духовних засад. Видатний філософ вважав істинним саме духовне народження людини, оскільки тоді людина осягає «Божественне в собі».

За українською філософською традицією, розвиток духовності відбувається не лише шляхом аскетизму й відсторонення від світу, а навпаки – у процесі звичайного людського життя через дотримання духовно-моральних вимог до себе, усвідомленого прагнення жити за Божими Заповідями, тобто як духовне вдосконалення себе через активне життя й діяльність у миру.

Подальшого розкриття і розвитку проблема духовності набула в релігійній філософії кінця XIX – початку XX століття. До цієї проблеми неодноразово зверталися М. Бердяєв, І. Ільїн, В. Лосський, В. Соловйов, П. Флоренський, С. Франк та інші вчені, які розглядали духовність у вимірах християнської релігії.

Проблему духовності досліджував у своїх працях М. Бердяєв. У роботах «Дух і реальність», «Царство духу і царство кесаря» «Духовна криза інтелігенції», «Філософія свободного духу» він намагався розкрити природу цього феномена, його значення, роль у житті людини і суспільства, форми вияву, тісно пов'язуючи духовність з усвідомленою релігійністю.

Духовність має не тільки особистісний, а й соціальний і космічний характер, вважав дослідник. Він розглядав духовність як «Боголюдський стан», досягнення якого слугує «визволенню з-під влади світового і соціального середовища...» (Бердяєв, 1994, с. 158-161).

Характеризуючи духовну людину, він писав: «Духовність – це цілісний образ людини, в якій духовне начало оволодіває усіма душевними і тілесними силами людини. Єдність особистості утворюється духом» (Бердяєв, 1991, с. 257).

Важливими ознаками духовності людини, за дослідником, є її прагнення до Бога, Світу Вищого, здатність до саморефлексії, самопожертви, самопосвячення, наявність у неї усвідомленого устремління до гармонізації навколишнього світу. За М. Бердяєвим, «...стара духовність часто залишала людину замкненою в самій собі, зосередженою на своїх власних гріхах, на своїх власних стражданнях. Але справжня духовність не має бути винятково спрямованою на саму себе. Ця духовна, любовно-радісна енергія, енергія Божої благодаті має спрямовуватися на інших людей, на суспільство, на наш земний світ» (Бердяєв, 1991, с. 460).

Інший релігійний філософ В. Соловйов розглядав духовність як моральну сутність людини і мріяв відновити духовну інтеграцію суспільства.

С. Франк трактував духовність як причетність до Бога, як спосіб єднання з людьми. Напружена робота Духа, за С. Франком, пошук смислу власного існування – провідні характеристики духовності.

Розкриваючи форми вияву духовності в людині, І. Ільїн писав: «Благоговіння перед Богом є виявлення духовності, дар духу і ознака духу» (Ільїн, 1992, с. 54).

Як бачимо, релігійні філософи, розкриваючи сутність феномена духовності, тісно пов'язували її з усвідомленою релігійністю, з пошуками Царства Божого, з прагненням з'єднання з Богом, а також з устремлінням жити і діяти для інших, з особистісним і соціальним спасінням, розглядали її як сутнісну характеристику людини, внутрішню потребу в самопізнанні і пізнанні світу, вдосконаленні себе і світу, у пошуках сенсу і призначення свого життя. Вони вважали духовність джерелом розвитку, одухотворення душі й тіла людини, її єдності й цілісності.

Філософи-космісти кінця XIX – початку XX століття В. Вернадський, В. Соловйов, П. Флоренський, К. Цюлковський, О. Чижевський розуміли духовність як вічний рух думки, вважали людину сутністю Всесвіту, головною цінністю світобудови, а шлях до високої духовності вбачали у злитті людини з Космосом. Духовна людина, на їхню думку, живе творчим, одухотвореним, піднесеним життям і реалізує себе згідно з універсальними законами Природи і Космосу, гармонізуючи життя на планеті. В. Вернадський і К. Цюлковський розвиток духовності органічно пов'язували з новим космічним світовідчуттям і світоглядом.

Отже, релігійні філософи, філософи-космісти зробили вагомий внесок у розвиток уявлень про духовність. Вони розглядали духовність як космічний принцип, визначальний фактор життя, який є джерелом еволюції людини і людства загалом, що виражається у прагненні до саморефлексії, самовдосконалення, самореалізації, самовідтворення, до свободи, творчості за духовними космічними законами Краси. Вони розуміли духовність як віддзеркалення божественного в людині – особливе просвітлене космічне світосприйняття, в основі якого є Віра, Надія, Любов, Краса, Добро, Мудрість, Істина.

У сучасній *філософській науці* немає однозначного тлумачення цього поняття. Різні аспекти проблеми духовності особистості відображено в роботах філософів (В. Андрущенко, В. Барановського, В. Бачиніна, В. Беха, Ю. Білодіда, Л. Буєвої, В. Вакуліної, В. Воронкової, С. Кримського, А. Комарової, В. Михальченка, П. Мовчана, В. Онищенко, А. Осипова, С. Пролеєва, І. Степаненко, В. Табачківського, Т. Хорольської та ін.).

Сучасні дослідники (С. Кримський, П. Мовчан, В. Онищенко, А. Осипов та ін.), трактуючи духовність із релігійних позицій, пов'язують її з уявленням про Абсолют, з устремлінням до Бога, вважають, що саме через духовність здійснюється взаємозв'язок людини зі світом Вищим, Духовним.

С. Кримський пов'язує духовність із пошуком людиною сенсу і призначення життя, із внутрішнім світом особистості, її свободою, незалежністю від зовнішнього світу, із формуванням внутрішніх моральних законів, із зустріччю з самим собою, з Богом.

Він трактує зміст феномена духовності на основі християнської триєдності: «Віри», «Надії», «Любові». На думку мислителя, саме християнська триєдність «Віра – Надія – Любов» є базисною для розуміння духовності. «Віра», за словами філософа, це вічне народження «внутрішньої», ідеальної людини в системі особистості у прагненні її до Абсолюту й зустрічі з ним, ... як шлях формування в людині того, чого не відміняє смерть.

«Любов» він сприймає як фактор формування особистості, розвитку її духовності, прориву повсякденності й виходу до першооснов життя.

Поняття «Надія», на думку автора, вводить нас у серцевину християнської духовності. У ньому символізовано шлях до подолання богоневизнання..., вона проявляється як позитивне очікування прийдешнього й можливого, як форма переживання часу і його суб'єктивного очищення, залучення до вічного й піднесення над хаосом (Кримський, 1992, с. 21–29).

Отже, сучасні філософи, які розглядають духовність з релігійних позицій, пов'язують зміст цього поняття з устремлінням до Бога, Вищих цінностей і Ідеалів: Добра, Істини, Краси, Любові, розглядають як «буття націлене духом» (В. Воронкова).

У сучасній *психологічній науці* напрацьовано різні тлумачення феномена духовності.

Психологи (І. Бех, Д. Леонт'єв, В. Ямницький) пов'язують духовність особистості з її внутрішнім світом, з проблемою життєтворчості, системою її духовних цінностей, розглядають як найвищий рівень людської саморегуляції, вважають духовність однією із базових рис зрілої особистості, що виявляється у служінні людям.

Зокрема, такі вчені, як О. Киричук і З. Карпенко, трактують духовність як «надособистісне психічне утворення» (О. Киричук, З. Карпенко), що існує об'єктивно у формі універсальних життєвих цінностей, Абсолюту, Бога, причетності людини до світу трансцендентних можливостей.

М. Савчин співвідносить духовність із Духовним Світом, з пошуком Бога, трактує людську духовність як усвідомлене прагнення людини до творчої самореалізації, Вищих цінностей, з'єднання, злиття з Богом.

Узагальнюючи міркування сучасних психологів-дослідників, можна дійти висновку, що духовність – це «над особистісне утворення»

(А. Киричук, Г. Карпенко), яке пов'язує людину з Богом, Духовним світом. Вона виявляється у прагненні людини з'єднатися, злитися з Богом, у внутрішній потребі в саморозвитку, самопізнанні, самовдосконаленні, самореалізації, «віддавати», «діяти для інших». Характерною ознакою пробудженої духовності є внутрішня зрілість людини, рівень духовної самосвідомості (І. Бех), розуміння сенсу і призначення свого життя, усвідомлене прагнення жити за духовними заповідями – законами Добра, Істини, Краси, Любові, Миру, Гармонії.

У галузі педагогічної науки проблемі вивчення різних аспектів феномена духовності особистості присвячені дослідження педагогів В. Безрукової, І. Зязюна, О. Виговської, С. Гончаренка, Н. Миропольської, О. Олексюка, В. Оржиховської, І. Підласого, Г. Сагач, Н. Чорнухи, Г. Шевченко, які досліджують сутність духовного розвитку особистості, особливості організації її духовного виховання.

Педагоги релігійного спрямування Г. Ващенко, В. Зеньківський і С. Русова тісно взаємопов'язували духовність із релігійною свідомістю, що зорієнтована на ідеали християнства.

У сучасній педагогіці існують різні погляди, міркування щодо трактування поняття «духовність».

Такі дослідники, як Н. Нікітіна, В. Оржиховська, Н. Чорнуха, Г. Шевченко розглядають духовність як систему вищих потреб, інтересів, ціннісних орієнтацій людини, в яких виражено її ставлення до світу і самої себе, які формують людяне у людині, її гуманістичну сутність, як інтегративну характеристику особистості, усвідомлення своєї єдності із Всесвітом, здатність до самовдосконалення і саморозвитку.

Аналізуючи різні тлумачення сутності поняття «духовність», Г. Шевченко доходить висновку, що всі вони об'єднуються думкою про гармонізацію життя людини і світу, про дотримання універсальних законів Всесвіту, про пізнання людиною самої себе і вічне прагнення до подолання своєї недосконалості (Шевченко, 2017, с. 5). Вона виділяє такі компоненти духовності людини, як істина, добро, краса, віра, надія, любов, мудрість. Розвиток саме цих якостей, на думку дослідниці, одухотворює особистість, тобто збагачує вищими цінностями, наближує життя до ідеалу (Шевченко, 2017, с. 10).

Як свідчить аналіз літератури з проблеми дослідження, у сучасній педагогіці, як і у філософській, психологічній науках духовність особистості пов'язують з усвідомленням своєї єдності із Всесвітом, прагненням до Бога, Вищих Цінностей, Гармонії, самовдосконалення та саморозвитку, творчості, самореалізації, з потребою служити людям і добру.

Узагальнюючи релігійні, філософські, психолого-педагогічні підходи до розуміння сутності поняття «духовність», можна зробити висновки, що духовність самоформується на основі духу людини, шляхом його усвідомленого саморозвитку через самовдосконалення, самоактуалізацію, самовираз, самовизначення. Духовність тісно взаємопов'язана з внутрішнім прагненням особистості до Бога, Вищих Цінностей і Ідеалів, високою культурою особистості, її духовною самосвідомістю, з пошуками самого себе і свого призначення у житті, духовною самореалізацією, з прагненням жити у гармонії з собою і світом, сприяючи його одухотворенню і гуманізації. Духовність проявляється в усвідомленому прагненні втілювати у життя Духовні принципи Любові, Добра, Милосердя, Правди через свою поведінку і вчинки, в устремлінні будувати свої стосунки зі світом (з іншими людьми, соціоприродним довкіллям, Всесвітом) на духовних засадах (Тюріна, 2018, с. 13-14).

Особлива увага проблемі духовності приділяється в сучасній ноосферній науці, в якій вводиться поняття «ноосферна духовність».

За словами теоретика ноосферизму О. Субетто, ноосферна духовність в її гуманістичному, уселюдському розумінні містить не тільки релігійне розуміння духовності, як наближення людини до Бога, до праведного способу життя, а й як начало космопланетарне, філософське, як пошук смислу свого існування через пошук сенсу існування людського розуму і людства, як начало аксіологічне, в якому людина висуває вимоги до себе з позицій «надлюдських», з позицій Абсолюту – Бога, Космосу, Природи, людської Всеєдності. Ноосферна духовність підносить смисл життя кожної окремої людини до рівня космопланетарної Відповідальності за все Живе на Землі і в Космосі, це новий етап космопланетарної духовної еволюції людини і людства (Субетто, 2008, с. 31, 34, 99).

Отже, духовність у своїй змістовній характеристиці є поняттям багатоаспектним, глибинним і багаторівневим. Під духовністю розуміють і глибоку віру в Бога, і високу загальну культуру, і прагнення до самопізнання та самовдосконалення, і здатність піднятися над буденним, меркантильним в ім'я Вищої Ідеї, і безкорисливість тощо. Духовність характеризує певну інтегральну якість, виявлену в гармонії духу, душі й тіла, її пов'язують із гармонією стосунків людини з навколишнім світом, Всесвітом, співвідносять з внутрішньою сутністю людини, а не з належністю до того чи іншого етносу, соціальної групи, умовами життя у країні тощо.

Як свідчить аналіз літератури з проблеми дослідження, духовність людини проходить певні еволюційні етапи у своєму розвитку, що тісно взаємопов'язані та взаємообумовлені між собою і поступово переходять

одна в одну (залежно від рівня розвитку свідомості людини) у напрямку від особистісної духовності до соціально спрямованої ї далі – до ноосферної (космопланетарної) духовності.

Так, *особистісна духовність* спрямована переважно на індивідуальне самопізнання, саморозвиток і самовдосконалення, утворення гармонійної єдності духу, душі й тіла.

Соціально спрямована духовність орієнтована не лише на особистісне самовдосконалення, а і на творчу соціальну самореалізацію, прагнення жити у гармонії з собою і суспільством.

В основі *ноосферної духовності* – почуття гармонійної єдності, родинності з космопланетарним світом, усвідомлення себе невід'ємною складовою і земного і космічного життя, громадянином Землі і Всесвіту, почуття особистісної внутрішньої відповідальності «за світ і себе у світі», за усе, що відбувається на Землі і в Космосі, усвідомлена співучасть у космопланетарній еволюції, прагнення до місійної самореалізації, служінню світу і людям, взаємодії з космопланетарним світом на духовних засадах.

Висновки. Отже, духовність – найвище досягнення людської істоти – самоформується на основі духу людини і віддзеркалює найвищі духовні цінності, які містить у собі Божественний Дух: Істину, Любов, Добро, Віру, Красу, сумління, милосердя, радість, душевну гармонію, тугу за Вищим, здатність до самопожертви, а також внутрішню потребу і прагнення вдосконалювати себе і світ, тобто усі божественні якості, які потенційно заклав у людському Духові Творець.

Кожна людина повинна розвивати Божу іскру в полум'я духовності за допомогою тільки власних індивідуальних надзусиль, наполегливої духовно-моральної роботи шляхом власного духовного самопізнання, самовдосконалення та духовної самореалізації на благо людей і Світу.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо в необхідності поєднання зусиль науки та релігії щодо дослідження феномена духовності особистості та шляхів її розвитку у підростаючого покоління.

Література

1. Бердяев Н. А. *Философия свободного духа*. Москва: Республика, 1994. 480 с.
2. Бердяев Н. О назначении человека. *Мир философии*. Москва, 1991. Ч. 2. С. 256-262.
3. Біблія або книги святого письма старого і нового заповіту. Київ, Україна : Видання емісійного товариства «Нове життя. Кемпус Крусейд Фор Крайст», 1992. 1384 с.
4. Зеньковский В. В. *Проблемы воспитания в свете христианской антропологии*. Москва : Изд-во Свято-Владимирского Братства, 1993. 225 с.
5. Ильин И. А. *Аксиомы религиозного опыта*. Москва: ТОО «Пагочь», 1993. 323 с.

6. Крымский С. Б. *Контуры духовности : новые контексты идентификации. Вопросы философии*, 1992. № 12. С. 21 – 29.
7. Субетто А. И. *Доктрина духовно-нравственной системы ноосферного человека и ноосферного образования*. СПб. Кострома : КГУ им. Н. А. Некрасова, 2008. 100 с.
8. Тюріна Т. Г. *Виховання духовності студентської молоді у контексті ноосферної освіти: автореф. дис. д-ра пед. наук : 13.00.07*. Східноукраїнський нац. ун-т ім. В. Даля. К., 2018. 40 с.
9. Шевченко Г. П. *Проблеми духовності людини XXI століття. Духовність особистості у вимірах культури, виховання та освіти*. Київ : Видавництво «Педагогічна думка», 2017. 210 с.

References

1. Berdyaev, N. A. (1994). *Filosofiya svobodnogo dukha [Philosophy of the free spirit]*. Moscow: Respublika (rus).
2. Berdyaev N. O. (1991). *O naznachenii cheloveka [About the destiny of a person]. Mir filosofii, Ch. 2, 256-262.* (rus)
3. *Bibliya abo knigi svyatogo pis'ma starogo i novogo zapovitu. [The Bible or the books of the holy scriptures of the Old and New Testament]* (1992). Kyiv, Ukraina: Vidannya yemisiynogo tovaristva "Nove zhittya. Kempus Kruseyd For Krayst" (ukr).
4. Zen'kovskiy, V. V. (1993). *Problemy vospitaniya v svete khristianskoy antropologii. [The problems of education in the light of the Christian anthropology]*. Moscow: Izd-vo Svyato-Vladimirskogo Bratstva (rus).
5. Il'in, I. A. (1993). *Aksiomy religioznogo opyta. [Axioms of Religious Experience]*. Moscow: TOO "Pagoch" (rus).
6. Krymskiy, S. B. (1992). *Kontury dukhovnosti: novyye konteksty identifikatsii [Outlines of spirituality: new contexts of identification]. Voprosy filosofii, # 12, 21–29* (rus).
7. Subetto, A. I. *Doktrina dukhovno-nravstvennoy sistemy noosfernogo cheloveka i noosfernogo obrazovaniya. [Doctrine of the Spiritual and Moral System of the Noospheric Man and Noospheric Education]* (2008). Saint-Petersburg. Kostroma: KGU im. N. A. Nekrasova (rus).
8. Tyurina, T. H. (2018). *Vikhovannya dukhovnosti students'koi molod u konteksti noosfernoi osviti [Development of spirituality of students in the context of noospheric education]*. (Abstract of the Doctor of Pedagogical Sciences Thesis). Volodymyr Dahl East-Ukrainian National University named after, Kyiv (ukr).
9. Shevchenko, G. P. (2017). *Problemi dukhovnosti lyudini XXI stolittya. [Problems of spirituality of the person of the XXI century]. Dukhovnist' osobistosti u vimirakh kul'turi, vikhovannya ta osviti*. Kyiv: Vidavnistvo "Pedagogichna dumka" (ukr).

ДУХОВНОСТЬ КАК ОТРАЖЕНИЕ БОЖЕСТВЕННОГО В ЧЕЛОВЕКЕ

Т. Тюрина

В статье рассмотрена сущность понятия «духовность» и выявлены характерные признаки этого феномена с точки зрения христианского вероучения, религиозной философии, философии космизма, современной философской, психолого-педагогической и ноосферной науки; в контексте религиозного и междисциплинарного подхода охарактеризована духовность, которая, самоформируется на основе духа человека и представляет собой отражение наивысших духовных ценностей, содержащих в себе Божественный Дух: Истины, Любви, Добра, Веры, Красоты, совести, милосердия, радости, душевной гармонии, стремления к Высокому, к самопожертвованию, а также внутренней потребности совершенствовать себя и мир – всех тех божественных качеств, которые потенциально заложены в человеческом духе Творцом; охарактеризованы содержание и эволюционные этапы развития духовности человека, в направлении от личностной духовности к социально направленной и далее к ноосферной (космопланетарной) духовности; раскрыты содержание и сущность личностной духовности, которая направлена на индивидуальное самопознание, саморазвитие и самосовершенствование, создание гармоничного единства духа, души и тела; рассмотрена социально направленная духовность, ориентированная на творческую социальную самореализацию, стремление жить в гармонии с собой и обществом; выявлены характерные особенности ноосферной духовности – осознание себя неотъемлемой составляющей и земной, и космической жизни, чувства личностной внутренней ответственности за все, что происходит на Земле и в Космосе, стремление к взаимодействию с космопланетарным миром на духовных принципах.

Ключевые слова: дух, духовность, духовные ценности, личностная духовность, социально направленная духовность, ноосферная духовность.

SPIRITUALITY AS A REFLECTION OF THE DIVINE IN A MAN

T. H. Tyurina

The essence of the concept "spirituality" is examined in the article and the characteristic features of this phenomenon are revealed from the point of view of the Christian doctrine, religious philosophy, philosophy of cosmism, modern philosophical, psycho-pedagogical and noospheric science; in the context of religious and interdisciplinary approach spirituality is characterized, which is self-formed on the basis of the spirit of a man and represents the highest spiritual values that contain the Divine Spirit: Truth, Love, Goodness, Faith, Beauty, conscience, mercy, joy, emotional harmony, aspiration for the Highest, for self-sacrifice, as well as the inner need to perfect oneself and the world, that is, all those divine qualities that are potentially laid in the human spirit by the Creator; the content and evolutionary stages of the development of human spirituality, that gradually pass into each other in the direction from personal spirituality

to socially directed one and further to the noospheric (cosmoplanetary) spirituality are characterized; the content and essence of personal spirituality, which is directed mainly at individual self-knowledge, self-development and self-improvement, creation of a harmonious unity of spirit, soul and body are determined; socially oriented spirituality, which is oriented towards creative social self-realization, desire to live in harmony with oneself and the society is considered; the characteristic features of noospheric spirituality – the recognition of oneself as an integral component of both terrestrial and cosmic life, sense of personal inner responsibility for everything that occurs on the Earth and in the Cosmos, the desire to interact with the cosmoplanetary world on spiritual principles are revealed.

Key words: Spirit, spirituality, spiritual values, personal spirituality, socially directed spirituality, noospheric spirituality.

Тюрина Тамара Георгіївна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри соціології та соціальної роботи Національного університету «Львівська політехніка» (м. Львів, Україна). E-mail: tamaratyurina@yandex.ua.

Tyurina Tamara Heorhiivna – Candidate of Pedagogical Sciences (Ph.D. in Education), Associate Professor at the Department of Sociology and Social Work, Lviv Polytechnic National University (Lviv, Ukraine). E-mail: tamaratyurina@yandex.ua